

atskleidė nesuinteresuotos meilės ir mistinių išgyvenimų perspektyvą už krikščionybės ribų (*Aspects du bouddhisme, 1951; La rencontre du bouddhisme et de l'Occident (1952; Amida. Aspects du bouddhisme II, 1955).*

1960 metais popiežius Jonas XXIII įtraukė de Lubacą į teologijos komisiją, kuri ruošė Vatikano II Susirinkimą. De Lubacas aktyviai dalyvavo, redaguojant Susirinkimo dogminius tekstus, ypač konstitucijas *Lumen gentium* ir *Gaudium et Spes*. Po susirinkimo keletą metų buvo Romos kurijos organų - Katalikiško mokyimo kongregacijos, Nekrikščionių reikalų sekretoriato ir Netikinčiųjų reikalų sekretoriato - konsultoriumi. 1969 metais de Lubacas tapo Tarptautinės teologinės komisijos nariu. 1983 metais popiežius Jonas Paulius II pakėlė tėvą Henri de Lubacą kardinolu.

Iki pat paskutinių gyvenimo metų kardinolas de Lubacas tęsė savo tyrinėjimus: jo veikalų bibliografiją sudaro per

keturiasdešimt knygų. Nuo 1922 metų bendravęs su Teilhardu de Chardinu, parašė apie jį keletą puikių veikalų. Darbai apie biblinės egzegzės metodą Viduramžių krikščioniškoje tradicijoje liudija de Lubacą buvus vienu geriausių teologijos istorikų. Dar vienas neabejotinas šio žymaus teologo nuopelnas - Bažnyčios Tėvų raštų serijos *Sources Chrétiennes* įkūrimas (1941).

Pradėjęs savo kelią novatoriškomis idėjomis, de Lubacas vėliau tapo Vatikano II Susirinkimo įvirtintos tradicijos gynėju ir kartu su Hansu Ursu von Balthasaru įkūrė žurnalą "Communio", ginantį "sveiką katalikišką tradiciją", gyvai reaguojantį į įvairius teologinius nukrypimus bei Bažnyčios užsipuolimus. Henri de Lubacas visuomet pabrėždavo: "nepaisant nieko, Bažnyčia yra ir visada liks mūsų Motina". "Matydamas savo Motinos veidą pažemintą, jaučiu pareigą Ją mylėti dar labiau ir imtis visokių priemonių jai apginti ir pakelti", - teigė jis.

S. D.

DREWERMANNŲ BYLA TIK PRASIDEDA?

Antano Seredos straipsnio apie Eugeną Drewermanną antraštė "Teologas iš Paderborno, su kuriuo dar susitiksimė"* išties pasirodė pranašiška. Vėl susitinkame su garsiuoju teologu ir psichoterapeutu - deja, ne tokiomis aplinkybėmis, kokių norėtuši: 1991 m. spalio 7 d. Paderborno arkivyskupas atėmė iš Drewermanno savo paties 1979 m. vasario 23 d. suteiktą leidimą (*Lehrbeauftrag*) dėstyti katalikiškosios teologijos disciplinas Paderborno universiteto Teologijos fakultete.

Tai nevienareikšmis įvykis, ir jo sukelta banga nė nemanoma slūgti. Reaguojama labai įvairiai. Man teko kalbėtis su vokiečių intelektualė protestante, kuri, apie tai patyrusi iš masinės informacijos priemonių, iš tiesų labai sukrėsta pareiškė,

*Žr. Naujasis židinys. - 1991. - Nr. 10. - P. 52-53.

kad toks faktas rodo ne tik palaipsnių katalikų Bažnyčios traukimąsi nuo Vatikano II Susirinkimo idealų (panašiai, beje, mano ir dalis Vokietijos katalikų intelektualų, tuo motyvuojančių savo tikėjimo "privatėjimą" ir tolimą nuo bažnytinių institucijų), bet ir tebegyvą viduramžiškų pasmerkimų dvasią. "Drewermannas dabar išgyvena gilią dvasinę krizę, - su užuojauta kalbėjo ji, - jaŋm tai didžiulis smūgis, smūgis ir krikščionybei su jos deklaruojama tolerancija, tiek vidine, tiek išorine. Kūngas, Drewermannas... Kas toliau?"

Informacijos priemonės griebėsi šio įvykio kaip tikros sensacijos. Vidiniai katalikų Bažnyčios įvykiai retai susilaukia tokio *mass media* dėmesio: teologų ginčai nedažnai išsiveržia už teologijos fakultetų rėmų. Visa tai rodo, kad Drewermanno problema toli gražu ne eilinė, joje fokusuojasi katalikybės ir - bent jau europinės - krikščionybės problemos; jos sprendimas it lakmuso popierėlis gali atskleisti ne tik dabartinę Bažnyčios

situaciją, bet ir kelią, kurį ji šią akimirą - galimas dalykas, ilgam - renkasi. Amžinas Bažnyčios ir intelektualų santykių mazgas - nors ir ne neatmezgamas, bet vis dėlto labai painus - šiandien iš tikrųjų įsikūnija Drewermanno problemoje. Ekologiniai sąjūdžiai, tokie įtakingi Vakaruose, feministinė teologija (kad ir kaip į ją žiūrėtume), nemaža jaunimo dalis (žinoma, to, kuris apskritai dar kuo nors domisi), analitinės psichologijos mokyklos, pagaliau paprasti žmonės, masinių informacijos priemonių dėka Drewermanną regintys kaip kankinį - visos šios galingos jėgos yra Drewermanno pusėje, todėl šiuo konkrečiu atveju yra su Bažnyčia tiek, kiek pastaroji toleruoja Drewermanną. Kad ir ką manytume apie Drewermanno teologiją, jo sugebėjimas išlaikyti apie savo asmenį nuolatine įtampą ir susidomėjimą, tiesiog reklamuotis - neabejotinas. Ir negalima sakyti, kad tai "bloga": vien tas faktas, kad tokiu būdu religijos problemomis susidomi daugybė žmonių, yra pakankamai iškalbingas.

Vis dėlto nesileisdami į simpatijas ir antipatijas, pamėginkime suvokti, kas gi iš tiesų atsitiko.

Įvykis brendo ilgai. Atrodo, kad vienas iš paskutinių lašų buvo garsioji, jei ne skandalingoji Drewermanno knyga "Dvasininkas" (*Kleriker*); tačiau oficialiuose dokumentuose ji minima ne taip dažnai, kaip galėtume tikėtis. Drewermannui keliami daug rimtesni kaltinimai. Debesys virš jo galvos kaupėsi nuo pat fundamentaliojo teoriją pagrindžiančio dvitomio "Gelminė psichologija ir egzegzė" (*Tiefenpsychologie und Exegese, 1984-1985*). Nesyk Drewermanną pokalbio kvietėsi teologijos profesoriai ir pats Paderborno arkivyskupas Johannes Joachim Degenhardt. Tačiau įtamos ypač išaugo 1990 m., kuomet Paderborno arkivyskupas turėjo su Drewermannu tris ilgas pokalbius bei keitėsi laiškais. Galiausiai Drewermannas buvo oficialiai įspėtas raštu, kad dėl jo veikaluose esančių dogmatikai prieštaraujančių idėjų bei viešų pasisakymų apie kunigystę, eucharistiją, Jėzaus Pradėjimą, taip pat dėl

pozicijos abortų klausimu jam gresia teisės dėstyti Bažnyčios vardu atėmimas. Paderborno arkivyskupas apie tai pranešė Drewermannui 1991 m. rugsėjo 5 d. laišku, siūlydamas jam per dešimt dienų viešai atšaukti savo nuostatas šiais klausimais. Savo ruožtu arkivyskupas pasižadėjo laikytis diskrecijos ir neskelbti šio reikalavimo viešai, idant Drewermannas turėtų galimybę apsispręsti visiškai laisvai ir niekieno nespaudžiamas. Tokios pat diskrecijos laikytis arkivyskupas paprašė ir Drewermanno. Pastarasis 1991 m. rugsėjo 10 d. pageidavo tris savaites pratęsti apsisprendimui skirtą terminą. Arkivyskupas sutiko ir rugsėjo 17 d. nustatė naują "ultimatumo" datą - 1991 m. spalio 5 d., vėl paprašęs dalyką laikyti paslapyje ir neiti viešumon.

Tačiau dar terminui nesibaigus, 1991 m. rugsėjo 23 d. Drewermannas Bonoje surengė spaudos konferenciją. Čia jis pakartojo savo žinomus teiginius, tarp kurių, pvz., yra tokių: "... aš pabrėžtinai neigiu, kad Jėzus iš Nazareto įsteigė kunigystę ar norėjo, kad ji egzistuotų", "bažnytinių struktūrų terpėje išsivystęs kunigų luomas gali būti pagrįstas tik remiantis socialine psichologija, elgesio teorija, etnologija ir sistemų teorija".

Žiu, apie jokią atšaukimą nebuvo nė žalos.

Paderborno arkivyskupas ir Drewermannas dar pasikeitė keliais laiškais, nors, atrodo, abiem buvo viskas aišku. Spalio 4 d. laiško arkivyskupui Degenhardtui postskriptume Drewermannas galiausiai formaliai, aiškiai atsirašinėdamas, atsakė į keturis pagrindinius jam keliamus priekaištus, pateiktus klausimų forma. Atsakas vertas ištisinio citavimo. "Ne" tariamas aiškiai pro sukąstus dantis, ir tajį "ne" lydintis komentaras bei kontrklausimas, atrodo, pabrėžtinai demonstruoja Drewermanno nepalenkiamumą:

1. Ar aš neigiu tai, kad kunigystė kyla iš Jėzaus Kristaus? Ne. Tačiau noriu Jūsų paklausti: ar galima atmesti istorinio tyrimo rezultatus ir nepastebėti šiuolaikinės teologijos būklės?

2. Ar aš neigiu Jėzaus Prasidejimo iš mergelės realumą? Jokių būdu ne! Tačiau noriu Jūsų paklausti: ar tai tikėjimo, ar tik biologijos realybė?

3. Ar aš tikėjimą Kristumi atskiriu nuo Jėzaus asmens ir jo skelbimo? Žinoma, ne. Priešingai. Tačiau noriu Jūsų paklausti: ar iš tikėjimo Kristumi mes galime kaip tinkami atgaline data rekonstruoti istorinį Jėzų?

4. Ar aš neigiu nuodėmę aborto atveju? Kaip jau buvo dažnai rašyta: Ne! Tačiau noriu Jūsų paklausti: ar kat. Bažnyčia nesupranta, kas tai yra tragedija? Ką liudijimas apie Išganyką Kristuje Jums reiškia žmogaus vargo akivaizdojė?

E. Drewermann

Taigi, iš esmės Drewermannas liko ištikimas sau. Mergaitiškas Prasidejimas, Jėzaus gimimas jam taip ir lieka archetipiniai, "antistoriniai" įvykiai, kurių istoriškumas daugių daugiausia akcidentalus ("istoriška" tiek pat, kiek, tarkime, egiptiečių mitai ir simboliai) ir kurie žmogui galioja ne kaip istoriniai, o kaip jo paties sielos įvykiai.

Šio laiško ir tokio "atsižadėjimo" rezultatas jau žinomas: po jo arkivyskupas tiesiog neturėjo kitos išeities. Galimas dalykas, kad kitokios nei šis laiškas išeities nematė nė Drewermannas. Ilgas ir nuobodus ratas užsisklendė, ir, ko gero, pačią pirmą akimirką abu šio žaidimo dalyviai lengviau atsiduso.

Leidimo dėstyti Bažnyčios vardu atšaukimas toli gražu nereiškia, kad Drewermannui atimama teisė viešai pasisakyti ar draudžiama toliau rašyti knygas ir skelbti savo idėjas visomis įmanomomis formomis. Tiesiog dabar tai bus ne Bažnyčios, o paties Drewermanno balsas. Kaip kunigas, jis ir toliau darbuojasi sielovadoje, gaudamas išlaikymą iš savo arkivyskupo, ir toliau dėsto Paderborne. 1991 m. spalio 7 d. laišku arkivyskupas skatina Drewermanną teologinei diskusijai, pažiūrų aiškinimui bei tikslinimui ir sakosi jų pakoregavimo atveju mielai pasiryžęs atšaukti savo sprendimą. Arkivyskupas pabrėžia neabejojant poži-

tyviais Drewermanno teologijos ketinimais ir dėkoja jam už dvasinę pagalbą, kurią jis suteikė daugybei žmonių (ne paslaptis, kad Drewermanno teorijos leido prie katalikybės priartėti daugeliui indiferentų). Arkivyskupas pripažįsta ir kritikos Bažnyčios viduje poreikį bei tai, kad Bažnyčiai ir šiandien reikalingas atnaujinimas, tačiau neiškenčia nepridūręs, kad tokia kritika turi būti kreipiama ne į Bažnyčios karikatūrą (aiški užuomina į "Dvasininką").

Šiaip ar taip, laiškas su oficialiu nuosprendžiu dvelkia - aš neironizuojau! - ir tėvišku susirūpinimu, ir tikru žmogišku susijaudinimu dėl arkivyskupui labai sunkaus žingsnio; antra vertus, to paties laiško pabaigoje nurodoma ir galimo antrojo žingsnio kryptis: arkivyskupas rašo turįs vilties, kad jam neteks uždrausti Drewermannui kunigiškos veiklos.

Daug griežčiau surašytas Vokietijos Vyskupų Konferencijos nutarimas dėl Eugeno Drewermanno teisės mokyti Bažnyčios vardu atšaukimo. Šis dokumentas pasirašytas Miunchene 1991 m. spalio 8 d. (rytojaus diena po oficialaus arkivyskupo Degenhardto sprendimo!), tačiau ir jo pabaigoje Drewermannas kviečiamas dialogui.

Na, o ką apie šiuos įvykius ir apie dialogo galimybę mano pats Drewermannas?

1991 m. lapkričio 8 d. Vokietijos televizijos programa ARD parodė Drewermannui skirtą laidą, taikliai pavadintą "Eugenas Drewermannas - istorija be pabaigos". Joje Drewermannas pareiškė, kad dialogas, kuriam jis dabar kviečiamas, vyko jau seniai - tiek jo pokalbiuose su arkivyskupu, tiek gausiuose laiškuose. Todėl raginimas esąs keistas, o arkivyskupo elgesį galima pavadinti negarbingu (taigi abi pusės šiame ginče viena kitai prikiša tą pat). Laidos vedėjo paklaustas, ar pasikeitė jo paskaitų Paderborno universitete turinys, Drewermannas (dabar dėstantis sociologams) atsakė skaitęs paskaitas apie Morkaus evangeliją; jis siekiąs parodyti, kad krikščionybė - reiškiny, kurio negalima redukuoti į sociologines sąvokas. Atro-

do, kad vengdamas tiesaus atsakymo, Drewermannas šitaip apeliuoja į hierarchiją ir siekia nedidinti konfrontacijos. Antra vertus, Drewermannas teigė sekąs Kristaus pavyzdžiu - eiti į žmones ir būti žmonėse. Jis stengsis parodyti skirtumą tarp to, kaip elgiasi Bažnyčia ir kaip moko Kristus.

Grįždamas prie dogminių klausimų, kuriais jo nuomonė skiriasi nuo Bažnyčios mokymo, Drewermannas vėl pakartojo savo teiginius, pabrėždamas, kad gelminė psichologija, kurios subtilybes hierarchai, beje, ne itin permaną, neturinti nieko bendra su istorija: tai skirtingi lygmenys.

Klausiamas, ar katalikui būtina tikėti Jėzaus Prasidėjimo iš mergelės doktrina, Drewermannas teigė, kad mergaitiškas Prasidėjimas - neabejotinas vidinis sielos ir tikėjimo faktas, tačiau šią vidinę tikrovę reikią skirti nuo biologinės. Pasak Drewermanno, krikščionybė - ne mokymas, ne formali doktrina, kuria ją pasistengė paversti Bažnyčia, o egzistencinis pranešimas, einantis nuo asmens prie asmens. Tad ir šio pranešimo tikrovė - ne protokolinė, ieškanti Jėzaus Kristaus žengimo dangun fotografijų, o vidinė žmogaus tikrovė.

Galbūt aš apsirinku, tačiau asmeniškai

kai man susidarė įspūdis, kad Drewermanno pozicijoje įvyko tam tikrų pokyčių: atrodo, jis ėmė akcentuoti principinį gelminę psichologija paremtos Šventraščio interpretacijos skirtumą nuo istorinės tikrovės interpretacijos, t.y. paliko vietos manevrui - tiek sau, tiek hierarchams. Na, o savo įsitikinimų keisti jis, be abejo, nežada.

Laidos pabaigoje vedėjas pasakė, kad šių laikų Bažnyčiai reikalingi drewermannai, o drewermannams - Bažnyčia. Atrodo, kad toks yra ir tylus Drewermanno - ir ne vien jo - įsitikinimas.

Gintaras Beresnevičius

TRYS ŽVILGSNIAI Į STASĮ ŠALKAUSKĮ

Arūnas Sverdiolas: Vis dar gyvename Šalkauskio dilemomis

Su Stasiu Šalkauskiu susidūriau gana seniai. Taip atsitiko, kad studijuodamas Universitete - aš studijavau žurnalistiką, nors niekada negalvojau būti žurnalistu - parašiau diplominį darbą apie Šalkauskio ir Maceinos kultūros filosofiją. Katedrose susitarus buvo galima rašyti diplominius darbus filosofine tema (pvz., bendrakursis Kęstutis Rastenis rašė apie Lietuvos krikščioniškąją estetiką). Tuomet pirmą kartą ir susidūriau su Šalkauskiu.

Disertacijai daug nesvarstęs pasirinkau panašią temą. Toliau gilinausi į kultūros filosofiją, aišku, pirmiausia vėlgi į Stasio Šalkauskio ir Antano Maceinos idėjas. Aspirantūroje buvau TSRS MA Filosofijos institute Maskvoje, tad viską, ką parašęs, verčiau į rusų kalbą savo vadovui. Jis per tą laiką išmoko teisingai tarti kelias lietuviškas pavardes, o Šalkauskio prancūziškąją knygą "Ties dviejų pasaulių riba" ir perskaitė. Tad mano profesoriaus butuke buvusiose

Jusupovo rūmų arklidėse vakarais prie arbatos ir aptarinėdavome prieškarinę lietuvišką filosofiją.

Vėliau, praplėtęs medžiagą, kad apimtų visus teorinius galvotojus apie kultūrą, parašiau knygą "Kultūros filosofija Lietuvoje". Aišku, platesniame kontekste kai kas pasirodė naujai. Dirbant Filosofijos institute, teko sudarinėti Šalkauskio bibliografiją - turėjau peržiūrėti visus, kartais keliskart spausdintus jo tekstus, perskaityti Vilniaus universitete ir kitur saugomus rankraščius.

Pagalčiau kai "Minties" leidykla norėjo leisti Šalkauskio raštus, man buvopavesta juos sudaryti. Tiesą sakant, tik tada, sistemiškai sudėstęs veikalus, įvertinau Šalkauskio kūrybos mastą, net grynai kiekybinį. Nemaža tekstų "Raštuose" spausdinama iš gerokai pilnesnių rankraštinių variantų, pirmąkart pasirodo prancūziškųjų veikalų vertimai, tad tik dabar matyti, kiek jis buvo nuveikęs, kiek sričių metodiškai apėmęs. O juk filosofo našlei Julijai Šalkauskienei pavyko išgelbėti ne visus rankraščius: žymi jo archyvo dalis, karo pradžioje paslėpta Šiauliu šv. Petro ir Povilo

bažnyčioje, sudegė.

Galbūt dar ne visus jo rankraščius žinau. Prieš porą metų po paskaitos apie Šalkauskio filosofiją prie manęs priėjo architektė Apolonija Nistelienė ir parodė nedidelių lapelių, prirašytų smulkia, tvarkinga Šalkauskio rašysena, šūsnį. Tai buvo "Kultūros filosofijos", "Filosofijos įvado" ir kitų jo paskaitų medžiaga. Šiaulių sąjūdžio grupė tuomet pasirūpino padaryti kopijas, ir jos papildė Šalkauskio fondą Universiteto rankraštyne. Atrodo, kažkur yra jo laiškų Antanui Maceinai. Juose galėtų būti labai įdomių dalykų, nes Šalkauskis yra dėstęs savo mokiniui religijos filosofijos idėjas, kurių raštu nepaskelbė, o susirašinėjo jiedu filosofiniais klausimais. Gal "Naujasis židinys" galėtų pasirūpinti surinkti, kas dar įmanoma? Į "Raštus" turėtų pakliūti kuo pilnesnis ir turtingesnis Šalkauskio kūrybinis palikimas, na, o žurnalui tektų pirmosios publikacijos garbė. Pačius rankraščius, žinoma, derėtų padėti į Šalkauskio fondą Universitete.

Vėlesniais laikais Stasio Šalkauskio filosofija nebuvo pagrindinis mano dėmesio objektas, bet nejučiomis tapau